המשך הדו"ח של עורך „העולם הזה" על שיחותיו עם מנהיגים בשבע ארצות

שגריר השגעון

– מאת אורי אבנרי –

הפרופסור הקטן — ג'ורג'ו לה־פירה, אחד האישים הגדולים של איטליה, שהתלונן באוזני עורך „העולם הזה" על המדיניות הישראלית. בתמונה נראה לה־פירה (מימין) מקשיב לנאומי ועידת־פלורנץ, שהוא היה הרוח החיה בה.

ה עתון האנגלי של מפא"י, ג'רוסלם פוסט, פירסם ערב צאתי מן הארץ מאמר ראשי, שהיה מוקדש כולו לרעיון השמי. הוא פתח במלים: „לכל ארץ ישנם משוגעים משלה..."

מאז שוחחתי על אותו רעיון עצמו עם למעלה ממאה אישים בשבע ארצות — עסקני הימין ומנהיגי השמאל, שגרירים קומוניסטיים וקארדינאלים קאתוליים, פילוסופים צרפתיים ועורכים אמריקאיים. אם אתבקש לסכם את כל השיחות האלה על רגל אחת, אעשה זאת כך: „מה שמשוגע בישראל, נורמלי בעולם. מה שנורמלי בישראל, משוגע בעולם."

באתי כשגריר השגעון. רציתי לדעת, כעתונאי, מה דעת הוגי־הדעות בעולם על רעיון זה. נתקבלתי כשליח מצוה — כאדם המביא, זו הפעם הראשונה אחרי עשר שנים של קפאון ושיתוק, רעיון חדש ורענן מישראל.

★ ★ ★

ל א פעם, אחרי אחת השיחות האלה, ישבתי ותמהתי: מה, בעצם, קרה כאן? מה פשר היחס החיובי המופרז הזה? שמא אין זו אלא אדיבות טבעית כלפי זר הבא מארץ רחוקה? אולם הסבר פשוט זה לא נראה כמתאים למציאות. כי בן־שיחי באותו יום לא הסתפק בדברי־הערכה לבביים, ולעתים אף נלהבים. הוא שאל: „במה אני יכול לעזור?" הוא קם וטילפן לידידיו ודרש מהם בתוקף להזמין אותי מיד לשיחה. הוא נתן לי את כרטיס־הביקור שלו ורשם לי דברי המלצה. הוא צייד אותי בכתובות בארץ הבאה של סיורי.

יתכן כי ההסבר הטוב ביותר הוא זה שניתן לי על־ידי אישיות ששמה ידוע לכל ילד בישראל — אחד מהוגי־הדעות הגדולים בעולם, הנחשב בארץ לידיד גדול של המדינה. התרגשותו למשמע הרעיון השמי היתה כה גדולה, עד ששאלתיו בגלוי מה מקורה.

„אדוני," אמר, „אני הזדהיתי כל חיי עם הרעיון הציוני. האמנתי שזה מפעל גדול ומתקדם. בעיני היה זה אחד הרעיונות היפים של המאה העשרים. שנאתי את האנטישמים. ידעתי את אשר עשה היטלר ליהודים. כשקמה מדינתכם, הרגשתי בלבי שזה יום גדול, שהנה נעשה מעשה גדול של צדק היסטורי."

האיש הסתכל בי בעינים עצובות. „והנה, עברו כמה שנים. מדינתכם הלכה בדרך המתנגדת לכל נימי נפשי. אתם אחת המדינות השוביניסטיות ביותר בעולם. דבק בכם מיליטריזם מכוער ומסוכן. אתם בני בריתם של כל היסודות הריאקציוניים, האימפריאליסטיים ואף הפאשיסטיים בעולם. אתם עומדים בשורה אחת עם מדכאי אלג'יריה. אתם רומסים את המעוט הלאומי שלכם, כפי שרמסו את היהודים במשך אלפי שנים. אתם מתיחסים בציניות אכזרית לטרגדיה של הפליטים הערביים — אתם, בני היהודים שהיו עם הפליטים בהא הידיעה. חשבתי שעזרתי להקים מדינה שוביניסטית קטנה אחת.

„מה הייתי צריך לעשות? אין אני יכול למתוח בגלוי ביקורת על מדינתכם, פן יתקבל הדבר כאילו אני עוזר לאנטי־שמים, שונאי נפשי. איני יכול לעזור למדינתכם, כי כל מעשיה מתנגדים למצפוני. לכן אני יושב בשקט מן הצד. אני שומר על יחס של סימפאטיה פורמלית.

„לכן אני כל כך מתרגש כשאני שומע את דבריך. אם ישנם בישראל עצמה אנשים המתנגדים לדמות הנוכחית של המדינה והמבקשים לשנות אותה ברוח זו — הרי ניתנת לי האפשרות להזדהות עם המדינה מבלי להזדהות עם מעשיה הנוכחיים. לכן אני מודה לכם." ובג'סטה ספונטאנית שקצת הביכה אותי, הושיט לי את שתי ידיו.

אני חושב שמשהו מן ההרגשה הזאת פעם בלב רוב האישים הזרים ששוחחתי אתם בחוץ־לארץ — אותם שלא היו לא יהודים ולא ערבים. לא אספר כאן על כולן, סן אשעמם גם את הקורא הסבלני ביותר. אסתפק באחדות מן השיחות המאלפות ביותר.

סארטר: „אבן נגולה מלבי..."

ברחוב בונאפרט מס' 42, ברובע סן־ג'רמיין דה־פרה, גר האיש שהפך את הרובע הזה לבירת חיי־הרוח והאופנה האינטלקטואלית של העולם במשך כמה שנים. ז'אן פול סארטר, נביא האכזיסטנציאליזם, איש נמוך וממושקף, הפוזל קמעה בעיניו הירקרקות, קיבל את פני באדיבות קרירה.

הגשתי לו את התרגום הצרפתי של המנשר העברי ופתחתי בהרצאה השיגרתית על מהותו של הרעיון: שבישראל נולדה אומה עברית חדשה שאינה זהה עם היהדות העולמית, שאנו באים להחליף את הציונות בלאומיות עברית, שאנו מבקשים ליצור שותפות עם התנועה הלאומית הערבית ולכונן מרחב מאוחד וניטראליסטי, וכן הלאה.

סארטר ישב בשקט, העיף מפעם לפעם מבט במינשר והקשיב. אחרי כחמש דקות אמר את מילותיו הראשונות, שנחרתו עמוק בזכרוני. „אדוני," הוא אמר, „אתה מגולל אבן מלבי!"

מאותו רגע נשרה ממנו האדיבות הקרירה, ובמקומה בא יחס אחר לגמרי. סארטר, איש־הרוח, התעורר לחיים. הוא הסביר לי את סיבת רגש־ההקלה שלו (בערך אותם הדברים שהבאתי לעיל) והחל מתעמק במיסמך שהיה מונח לפניו. היה זה תענוג אסתטי לראות כיצד אחד המוחות הגדולים של הדור ניגש לרעיון שנודע לו רק כרגע, הופך אותו לכאן ולכאן — ומבין מיד את המשמעות המרחיקה־לכת הנובעת ממנו בכמה כיוונים בעת ובעונה אחת.

„אני רואה שאינכם משתמשים במונח „המזרח התיכון". זה נכון לגביכם," אמר, „כי זהו מונח גיאוגראפי של אדם אירופי." הסברתי לו את הסיבות שהגיעו אותנו לבחור במונח „שמי" כהגדרה למרחב. הוא הפסיק אותי בתנועת־יד ערנית. „זה ברור לגמרי," אמר, „רוב העמים באזור שלכם מדברים שפות שמיות."

הוספתי שאיננו כוללים דוברי שפות שמיות בלבד, אלא צרפנו למרחב גם „עמים הקשורים בתרבויות השמיות", כגון תורכיה, איראן וכורדיסטאן.

גם ההגדרה היסודית של אומה עברית חדשה שנולדה בישראל נתקבלה על דעתו מיד. „רק הגדרה כזאת, והקביעה שאתם רואים את עצמכם כחלק מתנועת־השיחרור של האזור כולו, יתנו בסיס לקיום המדינה."

מוחו כבר תר הלאה, לפינות אחרות של הבעיה. הפרדה בין האומה העברית ויהודי העולם תעמיד את בעית יהודי רוסיה באור מציאותי חדש. מדוע יהיו יהודי רוסיה אחראים לקו הפוליטי החולף של מדינת ישראל, ויסבלו את תוצאותיה? ברגע שתהיה הפרדה נקיה בין המדינה לבין יהודי העולם, תוך זיקה הדדית הגיונית, תיעלם בעיה זו. ואילו הציונות, המתעקשת לשייך את יהודי רוסיה לאותה אומה כמו אזרחי ישראל [illegible] למעשה את האנטי־שמיות בברית־המועצות — בעיה המטרידה כנראה את סארטר מ[illegible]

★ ★ ★

ב אופן מיוחד עניינה את סארטר בעית מעמדה של ישראל במישחק [illegible] העולמיים. אף שהתרחק לאחרונה מברית־המועצות, בלטה בדבריו נימה אנטי־אמ[illegible] מובהקת. הסברתי לו שרק איחוד מרחבי, שיחסל את מלחמת־האחים בין העמים ה[illegible] יאפשר את סילוק הגושים הזרים מן המרחב ואת כינונה של מדיניות ניטראליסט[illegible] אמיתית במרחב.

„יש צורך להיפרד מן הגושים הגדולים," הסכים. „אחרים חייבים להיפרד מרוסיה. תפקידכם להיפרד מאמריקה." הזכרתי לו כי בין יוזמי הרעיון השמי נמצאים גם כמה מראשי קבוצת־שטרן (לח"י), שיצאו כבר בשנת 1945 עם הסיסמה „ניטראליזציה של המזרח התיכון" והכריזו מלחמה על האימפריאליזם בתור שכזה. להפתעתי, גילה סארטר